

DISSERTATIONEM.

DE

AMBIGUIS PONTIFICUM ROMANO-
RUM DE LITTERARUM FLORE
PROMOVENDO MERITIS.

Consentiente Ampli Facultate Philosophica in Reg. Acad. Aboënsi,

PRÆSIDENTI

M. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,

ELOCUENT. PROF. REG. ET ORD. R. ACAD. LITT. HUM. MIST.
ET ANTIQUIT. MEMBRO.

Publice PRO GRADU proponit.

ANDREAS JOHANNES LAGUS,

WIBURGENSIS.

In Auditorio Majori d. 18 Junii 1795.

H. A. M. S.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS.

ДИСТАТАЯ

33

САМОЕ МУСТИЧНОЕ РОЖДЕНИЕ
ЗВОРОГИ МУРАВЬЯТЫ ЗА НЕЯ
ЗУБЫМ ОДИНСОЮМ

Nos haec novimus esse nihil.

МАЛТ.

МАРИЯ ГАБРИЕЛЕ
УАНДО

СТИХИИ МИРНЫЕ СЛОВА К ОДНОМУ ЧОВКУ И ВЛЮБЛЕННОМУ ПАРНУ

ПРИЧЕРНОГО ГЛАВНОГО ТРОПОГЛАДА

СУДНА ЗЕМЛЯНОЙ АКАДЕМИИ

АЛЬБУНОВИСТ

СОЛНЦЕВИДНОЕ СИДИЩЕ СОЛНЦА

СОЛНЦА

СИДИЩЕ СОЛНЦА СОЛНЦА

§. I.

Mirari sane non uno nomine convenit, fieri potuisse, ut Papæ Romani de litterarum flore promovendo solliciti fuerint, atque ad illas excitandas, adjuvandas, propagandas non parum contulerint; quod de nonnullis eorum tamen haud dubie constat.

Notum enim cuique est, superstitione atque ignorantia hominum potestatem ipsorum (olim immensam, hodie vehementer imminutam) inprimis niti; ac quatuor præcipue quasi fulcris sustineri: Inquisitionis puta tribunali, (adjunctisque librorum lectu prohibitorum Indicibus), Philosophiae Scholasticæ tricis, Monachorum Fanaticismo (qui non minus strenui sunt auctoritatis Papalis, quam reliquæ superstitionis propugnatores), & doctrinæ denique Christianæ corruptela. Quibus omnibus nullus potest, literarum luce formidolosior, hostis contingere. Quocirca nihil Pontificibus esse prius, antiquius nihil debuisse videtur, quam ut omnes disciplinas, rationi excolendæ & illustrandæ aptas, a ditione sua quam longissime removerent atque arcerent, tenebrarumque custodiam

A

su-

2

fusci perent diligentissimam. Cui fini attingendæ summæ ipsis videri debuit necessitatis, id agere, ut ratione sua in rebus perscrutandis, ad vitam humanam juraque ejus pertinentibus, uti numquam auderent Laici; quin potius, cœcam amantes caliginem, omnia quæcumque Ecclesiæ, h. e. Patriarchæ Romano, statuere placeret atque fancire, oraculorum instar venerarentur & colerent: præcipue vero, ut in illorum, quæ ad Religionem spectant, cognitione, vel unguem latum a præscriptis formulis recedere, aut ultra progredi, cane pejus & angue mortales ab insulatorm choro remoti fugerent. Quibus cancellis quomodo se se turpiter includi patietur ratio humana, nisi ejus debilitandi & opprimendi mature fiat initium? Nec igitur in eo consilio exsequendo segnes fuisse Pontifices Romanos, sed cœcæ hujusmodi docilitati augendæ tenebrisque propagandis, haud sine prospero conatum suorum successu, curam navasse, abunde testatum facit vel hodierni temporis Historia; quæ nempe docet, caligine eo crassiori laborare Romano-Catholicos, quo submissius sceptro Paparum semet regi passi sunt, & quo longiori temporis locorumque intervallo a commercio cum Protestantibus, quos dicunt, remoti fuerunt. Ac quis non stupeat, videns quam ingens in litteris luceque exultæ rationis discrimen obveniat inter multas regiones Germaniæ, etiam vicinas, vel Romano-Catholicæ vel Protestantum religioni addictas? Sed definemus mirari, si reputemus, Indices Pontificiorum prohibi-

*) 3 (

hibitorios ex studiorum manibus excutere libros, in unaquaque fere scientia optimos atque utilissimos: censuramque severissimam & timorem perfecutionum, catenis quasi adamantinis ingenia a veritate indaganda prohibere: nec ullum fere apud illos magis censi peccatum, quam si ad illa, quæ Religionem sanioremque Philosophiam spectant, acies mentis diligenter libereque advertatur. Deplorandum literarum ingenuarum liberaliorisque doctrinæ in regnis Portugalliae atque Hispaniae statum, omnes norunt; redidissimumque quod unquam excogitavit callida sævitia inventum, Inquisitionis nempe Tribunalia, quorum tyrannie adhuc incolæ opprimuntur, manifesto est indicio, nihil Papis esse ingratius, quam ingeniorum perspicaciam & libertatem. Hujusmodi autem odia in bonas literas ingenuosque illarum cultores, ab antiquioribus jam temporibus Pontifices exercuisse, ex multis apparebat documentis. Tempora, quibus pro capitibus Ecclesiæ nondum habiti sunt, præterimus. Tacemus, exempli gratia, Gregorii (qui Magni nomen, non sane ex lucis artiumque ingenuarum amore, invenit) in litteras odium; quod eo usque processisse fertur, ut Bibliothecam, quæ ab Imperatoribus Romanis collecta in Templo Apollinis, vel Palatini vel Capitolini servabatur, flammis absumi curaverit (a). Vitio nempe infelici-

A 2. um

(a) Narrat JOHANNES SARESBERIENSIS, in laudem Gregorii rem trahens, (Vid. Ejus *Policraticus s. de nugis Curialium* Lib. II. Cap. XXVI, & Lib. VIII, Cap. XIX,

um illorum temporum, animum plerique gerebant
Christianorum Doctores in Gentilium literas, quas
secu-

„Ed. Lugd. Bat. a. 1639 p. 123 & 646) "Doctor, inquit, san-
ctissimus ille Gregorius, qui melleo prædicationis im-
bre totam rigavit & inebriavit ecclesiam, non modo Ma-
thesin jusit ab aula recedere, sed *ut traditur a ma-*
goribus, incendio dedit probate lectionis"

"Scripta, Palatinus quæcumque tenebat Apollo".

Et rursus: "Fertur beatus Gregorius Bibliothecam combus-
tisse gentilem, quo divinæ paginæ gratior esset locus, &
major auctoritas & diligentia studiorior". Quam narratio-
nem, licet dubiæ fidei videatur Domino BAYLE (*Diæ. Hist.*
& *Crit. Art. Gregoire I*), nec nisi fama vulgari niti ab ipso
JOHANNE SARESB. significetur, tamen neque improba-
bilem, neque ab ingenio & moribus Gregorii esse alienam,
recte pronuntiat Cel. SCHROECKH (*Christl. Kirchen-
gesch.* XVI. Th. pag. 59; cf. pag. 65. sq.). Inimicum vero
Gregorii in humaniores litteras animum, ex epistola sua
ad Desiderium Episc. Viennensem, l. c. not. (M), lucu-
lenter idem probat D:n BAYLE: cfr. quæ habet ib. not
(N) de fama destructorum ab eodem Gregorio, ex fana-
tica superstitione, artis veteris monumentorum; quæ nec
ipsa verisimilitudine caret. Verba hæc sua *Epist. ad
Leandrum in Comment. Lib. Job*, ingenium hominis satis
depingunt: "Unde & ipsam artens loquendi, quam magi-
steria disciplinæ exterioris insinuant, servare despexi.
Nam sicut quoque hujus epistolæ tenor enuntiat, non me-
tacismi collisionem fugio, non barbarismi confusionem de-
vito: situs motusque præpositionum casusque servare con-
temno" (Egregia sane gloriandi materies!) "Quia indig-
num vobementer existimo, ut verba cœlestis Oraculi re-
stringantur sub regulis Donati". Recte autem ob-

seculares (profanas) vocabant & sapientiam *secularem*, minus benignum. Cujus rei veritatem, si plura in promtu non essent testimonia (b), vel *Hieronymi* exemplum (cui nemo inter doctissimos ævi sui viros locum facile denegabit) extra dubium ponit; qui vel delirio vel somnio illi famoso fidem facere velle non erubuit, quo verberibus semet cæsum coram tribunalí Dei, ob studium Ciceronis scriptis tributum perhibet. *Epist. XXII. ad Eustochium.*

§. II.

Sed multa præterea exstant documenta, quæ curam demonstrant, quam Papæ Romani, post partum validius in ecclesiæ occidentales imperium, ad tenebras fovendas lucisque impediendam propagationem adhibuerunt. Cum sub mediæ ævi barbarie, vix ulli essent

servat Cel. SCHROECKH l. c. pag. 67. sq. culturam gentilium, multiplici nomine, summo usui rei Christianæ fuisse, & ex contra eorum scholis oppressis, gravia ad hanc damna redundasse.

(b) Nec caussam hujus odii difficile est reperire: partim ex religionis cultusque ethniæ cum literis gentilium nexu, inter quæ debitum facere discriben indocti primum Christianorūm antistites nesciebant; partim ex vibratis contra doctrinam Christianam, ab adversariis suis, ex ipso illo literarum armamentario telis, repetendi. Postquam vero viri scientiarum peritiores ad Ecclesiam Christianam transiissent, ex eodem armamentario ad hostium gladios retundendos apta defumi posse arma viderunt, & tela deponi ad illos debellandos idonea: quare multi doctores

essent alii qui literas tractarent, quam Clerici; a Lai-
corum pro ea dispellenda moliminiibus, parum fuit
timendum. Sed ne Clericis quidem, plurimas licet
ob caussas sibi addictissimis, libertatem nisi valde
arctis circumscriptam limitibus, cum periculis his
conversandi hostibus, Pontifices permittere consultum
putabant. Itaque a. 1228 Gregorius IX ad Pa-
risienses scripsit, ut Theologia (secundum præscriptam
formulam) *sine fermento mundanæ scientiæ doceretur* (a).
Ac cum Jus Civile reviviscere cœpisset, juribus Pon-
ti-

Christiani, necessitatem & usum literarum diligentius co-
lendarum intelligere cœperunt. (Cfr. ex. gr. quæ pro
commendanda Doctori Christiano Rhetorica facultate sa-
pienter disputat AUGUSTINUS (*de Doctr. Christ. Lib. IV.*
C. 2.) Donec barbaries atque superstitione undique ingru-
ens, rursus tenebris patronos compararet. Ex quibus
omnibus patet, quam inique ipsi doctrinæ Christianæ,
hostes ejus, odium bonarum literarum objectare conati
sint: quod crimen & exemplis suis & rationibus ita di-
luerunt Theologi cordatores, recentioris imprimitæ ævi,
ut nemo fanus calumniam illam hodie non rideat.

(a) Meminit hujus Bullæ etiam Dn. CREVIER (*Hist. de l'Université de Paris* T. I. L. II. pag. 314), atque ope-
ratisse primis Philosophiæ Aristotelicæ, in illa
Academia emergere incipientis, docet conatibus; cuius
affectione, ut verba sua jacent, "alteroient au moins en
partie la pureté du dogme Chrétien par des interpreta-
tions plus conformes aux principes d'Aristote, qu'à la
Tradition des Pères. C'est ce qui attira en 1228 aux
Theologiens de Paris une Bulle fumante & Grego-
rius IX, qui taxe cette conduite de *presomption et d'arro-*

tificum prætensis arreptæque potestati nequaquam favens, ad studium ejus impediendum atque oppri- mendum, omnem conferebant diligentiam. Sic Parisiis (ubi florentissima tum fuit totius orbis Europæi Academia) illud docere penitus vetuit *Honorius III.* Audiamus ipsum ore tonantem: "Firmiter, „inquit, interdicimus & districtius inhibemus, ne Parisiis „vel in Civitatibus vel aliis locis vicinis quisquam „docere vel audire Jus Civile præsumat. Et qui con- „tra fecerit, non solum a cauſarum patrocinio ex- „cludatur, verum etiam per Episcopum loci excom- „municationis vinculo iunodetur" (b). Quod in lite- ris quoque ad ArchiEpiscopos & Episcopos Ec- clesiæ Svecanæ a. 1219 datis, inculcat; quibus post- quam laudasset Studium Theologicum Parisiense, in quo Jus Civile doceri prohibitum esse significaverat, diligentem nostris commendavit inspectionem, *ne se- cularium doctrinæ civiles & jura in ipsis & vicinis stu- diis*

„gance, et qui blame fortement et interdit par toute son „autorité ce melange des opinions Philosophiques avec la „doctrine celeste".

(b) Vide *CONRINGII Antiquit. Acad. Diff.* III. §. XVIII. p. 32. Qui palliare cauſam hujus prohibitionis studet CRE- VIER l. c. L. I. p. 247. sq. fatis tamen sentiendam præbet, dicens: "Cette étude (Juris Civilis) s'acredita au point „d'allarmer le Souverain Pontife et les Evesques, et de „leur faire craindre, que celles qui avoient un rapport di- rect à la Religion, c'est-à-dire le droit Canon et la The- ologie, ne fussent abandonnées".

diis (scholis) tractentur (c). Inprimis autem solliciti Papæ fuerunt, ut Clerici in hos laqueos non incidarent, ac vel Juris Civilis, vel aliarum mundanarum scientiarum amore capti, ab obsequio suo abducerentur. Quam rem egregie illustrat Bulla Honorii IV a. 1285. l. 1288. data, quæ "Monachos etiam jubet excommunicandos esse, qui ultra duos menses e clauistro evagantur, quia, ut in ipsa Bulla habetur, Theologice studium non cupimus ampliari, ut dilatato tentorii sui loco, funiculos suos faciat longiores. Immo excommunicationi sine appellatione eos esse subjiciendos ex Archidiaconis, Diaconis, Præpositis, Plebanis, Cantoribus & aliis Clericis, qui non infra spatum præscriptum desistant a noxio scientiarum pedissequarum studio. Nulli denique Clerico licitum, Parisiis, vel in Civitatibus vicinis, aliisve locis, docere vel audire Ius Civile, nisi excommunicationis vinculis innodari velit" (d). Talia fulmina certe non potuerunt, quin animos terrent eruditorum, & omnem ardorem atque impetum in literis aliquid præstandi cohíberent plane atque extinguerent.

Non jam necesse est, ut quæ recentioribus temporibus, in primis post reformationem religionis tentatam, fundamentaque potentiae Papalis, argumentis cum

(c) Vid. ACELSE Apparat. ad Historiam SveoGothicam Sect. I. §. XXXIV. pag. 57. ubi hujus Bullæ recensio habetur.

(d) Vid. ACELSE l. c. §. XLIV. p. 93.

* * *

cum ex S. Scriptura, tum ex fana ratione petitis quas-
fata, pro regno tenebrarum tuendo ac stabiliendo Pa-
pæ Romani moliti sint, diligentius persequamur; libro
ingenti materiem præbitura. Quo pertinent jugum
per severam librorum edendorum Censuram ingenii
impositum, prohibita lectio scriptorum quos Hæreti-
cis annumerarunt Indicibusque (e) talium librorum
editis constricta, terror per Inquisitionis religiosæ
tyrannidem animis incussus, persecutionesque fævæ
quas viri liberius cogitantes subierunt, zelus Mona-
chorum, summo Pontificum favore adjutorum (f),
diligentia eorundem Monachorum atque maxime Je-
suitarum in juventutis institutione suæ curæ vindican-
da, eaque sic regenda, ut vires rationis mature debi-
litarentur & opprimerentur (g) aliaque similia consilia

B

at-

(e) Cfr. de his *JUGLERİ Biblioth. Hist. Liter.* T. III.
C. IX.

(f) Exemplò potest esse favor Monachis mendicantibus in
longa & gravi lite inter hos & Universitatem Parisiensem
agitata, a Papis demonstratus. Cfr. CREVIER l. c. p.
389, fqq.

(g) Callidas Jesuitarum hoc in negotio artes, longum foret
exponere. Quorum, ut & reliquorum Monachorum, ex-
ercitia sic dicta pietatis, ad alas rationis atterendas, ne
evolare posset, apprime comparata fuerunt. Quam corrup-
tum Jesuitarum fuerit consilium in humaniorum literarum
præceptione instruenda, nemo nescit. Et licet merita sua,
cum in his, tum in aliis literis urgendis, neque ipsi neque
amici sui celebrare neglexerint; tamen parum iis has vere
debere, certum est. Eas disciplinas, quæ Hierarchie mi-

atque instituta plurima. Exempla atque documenta scriptores itinerum per terras Romano-Catholicae addictas Religioni (maxime per homines Protestantes, qui & volunt & audent rem libere proferre) susceptorum tristissima & turpissima, interdum etiam perridicula, dabunt affatim; adeo ut opus non sit, in re notissima pluribus morari. Vel unum summi *Galilæi* exemplum nominasse sufficerit: in quem exercita, ob demonstratum tenebrarum expellendarum studium, ty-

ran-

nus periculosæ videbantur (v. g. Mathematicas) non negamus diligenter tractasse; quamvis neque harum auctarum maxima laus iis debeat. Sed quæ sunt eorum de Philosophia vel Theoretica vel Morali merita? Quanta in Historicis fides & libertas ab iis demonstrata? De Theologia ne attinet quidem loqui. Scholasticarum tricarum turpisimarum vohementes semper fuisse patronos, neminem latet. Quod de *Syris Nestorianis*, literarum ad Populos Asianos Septentrionales & Orientales multos propagatoribus pronuntiat Cel. HERDER, egregie in Monachos quoique occidentales quadrat: "In keine der Wissenschaften, die sie bearbeitet, haben sie Erfindungsgeist gebracht, keine derselben mit Eigenthümlichkeit behandelt. Ein trauriger Erweis, wie wenig der Asche-tisch-Polemische Mönchsgeist, bei aller Politischen Klugheit leiste. In allen Welttheilen hat er sich in dieser unfruchtbaren Gestalt gezeigt, und herrscht noch auf den Tibetanischen Bergen, wo man bei aller gesetzlichen Pfaffenordnung auch keine Spur eines freien erfundenen Genius antrifft. Was aus dem Kloster kommt, gehört auch meistens nur für Klöster". *Ideen zur Phi-los. der Geset. der Menschheit* IV. Th. p. 80 sq.

rannis, nemini non potest indignationem excitare. Sed neque multo recentiora desunt suspiciosæ ejusdem & tenebrisosæ prudentiæ documenta, iis maxime formidandæ, qui Scholasticæ doctrinæ fortes nauentes, saniora nobilioraque aucti fuerint iis substituere.

§. III.

Quomodo igitur cum his conciliare ea licebit, quæ de favore multorum Paparum in literas, consilia de flore literarum promovendo ab iis suscepta, meritaque in illas excitatas, fotas & adjutas haud vulgaria, traduntur, laudesque quas illis tribuendas esse, hoc nomine, Historia Literaria ac consentientia viorum eruditorum, etiam Protestantium, testimonia docent? Nempe seculis ipsis medii ævi barbaris de literarum cognitione propaganda, deque Scholis erigendis ac privilegiorum immunitatumque ornamento munendis, curam insignem gesserunt. Plurimas etiam ab ipsis Academias stabilitas, Bibliothecas conditas, multos doctos viros beneficiis cumulatos & ad summas in Ecclesia dignitates evectos fuisse, constat (h). Quibus rebus immortalem sibi haud pauci Pontifices nominis famam pepererunt. Sic *Gerbertum*, sive *Papam Sylvestrum II.* inter præcipuos fuisse auctores literarum suo ævo excitandarum, in confessio est. Ad

(b) Academias tantum non omnes ante Sec. XVI. in Europa conditas, non sine Pontificum Romanorum nutu fuisse eratas, vel erigi potuisse, res ipsa docet.

laudem Clementis IV novisse sufficit, ipsum Rogerii Baconis contra conspirantibus ad eum opprimendum superstitionis & invidiae saevitiam, insignem fuisse defensorem atque Patronum. Clementis V nomen, praeter alios ab ipso factos ad tenebras ignorantiae pellendas conatus, vel Bulla ipsius, qua a. 1311 jussit Linguas Orientales, Hebraicam nempe, Arabicam & Chaldaicam, in Scholis publice doceri, illustrat. Nicolai V in renascentes adjuvandas literas prorsus eximia fuisse merita, nemo ignorat; a quo viros doctissimos & patrocinio fotos diligentiamque eorum prae-miis excitatam, & homines idoneos ad libros maximis impensis coemendos per varias terrae partes missos, indeque pretiosissimis voluminibus Bibliothecam Vaticanam fuisse ditatam, scimus: qui que eo usque liberalitatis in pretio libris statuendo processit, ut 5000 Ducatos cuicunque qui Matthaei Evangelium Hebraicum tradere sibi valeret, pollicitus fit (i). Leo X tantus fuit literarum Patronus, ut ab ipso nomen tertio illarum seculo aureo dare, non dubitaverit illustr, DE VOLTAIRE. Ac longum foret omnes celebrare Pontifices, qui in societatem hujus laudis venerunt: qua magis minusve, praeter eos, quos jam nominavimus, dignos se reddiderunt, Benedictus VIII, Clemens II, Innocentius III, Honorius III, Gregorius IX, Innocentius IV, Alexander IV, Gregorius X, Innocentius

(i) FABRICII Abriss einer allgem. Hist. der Gelehrsamkeit H. B. §. 282. pag. 285.

tius V, Johannes XXI, Nicolaus III, Nicolaus IV, Cœlestinus V, Benedictus XI, Johannes XXII, Benedictus XII, Clemens VI, Innocentius VI, Urbanus V, Gregorius XI, Urbanus VI, Gregorius XII, Alexander V, Johannes XXIII, Martinus V, Eugenius IV, Callistius III, Pius II, Sixtus IV, Innocentius VIII, Hadrianus VI, Paullus III, Marcellus II, Paullus IV, Pius V, Gregorius XIII, Sixtus V, Urbanus VII, Gregorius XIV, Innocentius IX, Clemens VIII, Urbanus VIII, Innocentius X, Alexander VII, Innocentius XI & XII, Clemens XI, Innocentius XIII, Benedictus XIII, Clemens XII, Benedictus XIV. Quorum multi, ex eruditorum ordine ad summum dignitatis fastigium electi, literas ipsi diligenter antea coluerant.

Nec Patriam nostram omni destitui materia, curram Paparum de re sua literaria fovenda latidandi, eadem docet Bulla *Honorii III* ad Archiep., Eposcopos, Prælatos & Capitula regni Sveciæ, a. 1219 missa, de qua supra commemoravimus; qua præcipit, ut secundum statutum Concilii Generalis in singulis Capitulis esset Theologiæ Magister, vel Doctor & Professor Præbendatus. (Illos enim qui e Clericis more hujus ævi Personæ salutabantur, vel qui, ut verba Bullæ habent, Personatu gaudebant, Papa graduatos cupiebat (k)). Clericum vero, qui per quinquennium in

The-

(k) Doctores tamen Theologiæ non multi, his temporibus, in monumentis Historiæ Patriæ occurrunt. Magistrorum vero Philosophiæ fatis magnus obvenit numerus,

Theologico studio diligenter versatus fuerit; præbendam bonam exspectare jussit (l). Exstat præterea Bulla Innocentii IV, qua Scholam Upsaliensem confirmat (m), duæque Martini V, quarum altera (n) Erico Regi facultas datur erigendæ Academiæ, vel Studii generalis, ad Capitulum aliquod in regnis suis (inter quæ Svecia etiam erat), altera (o) Scholæ Stockholmensi favorable admodum privilegium conceditur. Sixti denique IV Bulla a. 1476 Ups. Archiepiscopo Jacobo Ulphonis veniam largitur Academiam Upsaliæ condendi, ipsamque iisdem, quibus Bononiensis utebatur, privilegiis ornat (p). Fennicas etiam Scholas favori Hierarcharum aliquantum debere, literæ docent a Dn. Præside Annott. ad JUUSTENI Chronicon Episcoporum Finlandensium p. 427 not. commemoratae.

§. IV.

Hæc autem jam exhibita in literas benignitas, quæ supra disputatis (§. 1. & 2.) adversari primo intuitu videtur; re curatius pensitata cum iis haud pugnare reperietur. Nempe *primo* literarum quædam genera, tantum abest ut detrimentum afferre rationibus dominationis Pontificiæ potuerint, ut ipsa consilio suo

pro-

(l) A CELSE l. c. pag. 57.

(m) A CELSE l. c. pag. 74.

(n) A CELSE l. c. p. 171.

(o) A CELSE l. c.

(p) A CELSE l. c. pag. 204.

prorsus esse, Anstites Romani aperte viderent. Non nullæ videlicet literæ ejus sunt indolis, ut illarum cognitione carere, vel sacerdotes in muneribus suis administrandis, vel doctores in doctrina Ecclesiæ proponenda, confirmanda & defendenda, minime possint. Quales sunt, præter qualemcumque Latinæ linguae studium, ac legendi, scribendi, numerandique aliquam peritiam, Theologiæ receptæ placita, Juris Canonici prudentia, & Antiquitatis Ecclesiasticæ quædam cognitio. Has itaque literas pro ingenio temporum promovere, iis urgendis Monasteria & Scholas instituere, homines iis præstantes præmiis ornare, eosque ad munera eminentiora evehere ac iis impense favere, res ipsa jussit. Dominatio quæ tota opinionibus & doctrinæ suco nitebatur, ingenii quadam sagacitate, sed suo consilio adaptata, in Ministris atque satellitibus suis, ad vim suam corroborandam egebat. Cumque caveri non potuisset, (in primis, postquam ex nimia successus quo hactenus! Hierarchia usq; fuerat, confidentia, rationi humanæ libertas major permissa fuisset, quam ut tam formidolosus hostis compesci deinde satis ubique accurate posset) ne inimici contra eam hic & illic molesti exsurerent; ad ipsos debellandos, errores veteres incrustandos, & fucum ingenii facendum, doctioribus opus fuit propugnatoribus, atque ipsa luce ad tenebras defendendas abuti conari, necessitas subegit. Hinc linguarum Græcæ & Hebraicæ cognitio amplior, ad sacras literas interpretandas

das (a), Auctoresque ecclesiasticos explicandos, necessaria evalit; eruditis & acutis adversariis, arma potentiora opponenda erant, quorum ipso splendore oculos hominum præstringere, consultum videbatur. Quam igitur in literas promovendas impendisse curram Pontifices videntar, eam non ad vires ingenii humani in genere augendas, aut lucem toti mortaliū generi, quantum fieri posset, accendendam contulisse, sed ad Cleri tantum, ministrorum atque satellitum suorum, pro Ecclesiæ (h. e. suo) usū, mentes excitandas, acuendas & illustrandas adhibuisse, existimandi sunt. Quod latius se usus illorum postea extendit, id praeter auctorum consilium evenit. In Monasteriis igitur & ad Ecclesiæ Cathedrales Scholæ omnes præcipue condebantur. Ad Laicorum rationes consilia sua Hierarchæ parum referebant. Ut Clerici doctrina præ Laicis eminerent atque ad hos imperio suo (h. e. Papæ) subjiciendos subjectosque retinendos magis callidi potentioresque evaderent,

sum-

(a) In ipsa tamen S. Biblia illustranda haud maximos sumtus aut curam Papas impendisse, scimus; si versionum Vulgatae & Septuaginta viralis quasdam editiones excepteris. Quam Cardin *Ximenes* & *Philippus II Hispan. Rex*, in splendidas editiones polyglottas Pandectarum sacrarum procurandas, munificentiam exhibuerunt; eam a mulari vel etiam imitari velle, hi Christianæ Reipublicæ (ut videri volunt) Principes consultum non duxerunt. Nec criticum *Millii*, *Wetstenii*, *Kennicotti*, *Rossii* etc. zelum apud eos queras. Etc.

summo contra curarunt studio (b). Videntur itaque ipsos, scientiarum lumen intra sacerdotum Monachorumque globos includere, Laicis vero spissam offundere nubem, pro virili fuisse conatos. Omnia fere, quæ pro literis promovendis suscepérunt consilia & molimina huc spectasse, non est difficile ad reperiendum. Sic Scholas & Academias a Papis nonnisi hoc consilio fuisse vel conditas vel ornatas & protectas, quisque animadvertisit; ob quam igitur rem multo fane minorem, quam primo intuitu videri poterat, laudem merentur. Totas ad hanc rationem fuisse illas comparatas, ac non alias facile literas attigisse, vel attingere ausas fuisse, quam quæ huc pertinerent, gubernationi & inspectioni Prælatorum Ecclesiæ severæ fuisse subjectas, & plane ad instituta Ecclesiastica relatas, apertum est (c). Ipse igitur ille in Prædictis C viliis

(b) Simili elatum arrogantia olim Capitulum Aboënsse, capti consilii Actorum suorum scripto deinceps mandatorum hanc rationem afferit: *ne Layci rudes - - - negotia sua sollicitissime conscribentes, viris ecclesiasticis illuminatis, & laycis merito exemplaribus, in hoc appareant quomodolibet prærogari.* Vid. *Dni. Præsidis Annott. ad Chrop. PAULI JUUSTEN*, l. c. p. 559. Not. Egregie de medii ævi eruditione dicit Cel. *HERDER* l. c. IV. Th. p. 233. "Die Wissenschaften waren nicht sowohl im Staat, als in der Kirche. Was diese wollte, ward gelehrt und allenfalls geschrieben: aus Mönchsschulen ging alles aus; eine Mönchsdenkart herrscht also auch in den wenigen producten des Geistes die damals erschienen".

(c) Doctoris quoque in illis munus initio non facile ad ali-

vilegiis liberaliter iis concedendis, dignitateque illarum ornanda ac tuenda, demonstratus favor; callidam prodit Paparum curam suo illas imperio jugoque submittendi, suaque quasi sub tutela perpetua rationem humanam, ne adolescere unquam posset, retinendi (d). Ac vel hodie in ipsis Academiis Protestantium, (sive veterem servantibus formam, sive ad illam constitutis) vestigia dominii ecclesiastici haud obscura manent: quo etiam ordinem Facultatum (qui

os, quam Monachos ac Sacerdotes deferebatur: ac postea etiam Monachi & Jesuitæ Cathedras Academiarum occupare, faventibus vehementer sibi Papis, acriter studuerunt. Effectus omnium horum consiliorum fuit, ut regnum tenebrarum in plerisque Academiis Papisticis inconcussum permaneret; & qui ad literas provehendas viri Religioni Romano-Catholicæ addicti contulerunt, extra Academias fere vixerunt, & in primis ex scriptis Protestantium saepere didicerunt. Neque ullo modo Academiarum (Universitatem) Pontificiarum de scientiis merita cum Protestantium illis possunt comparari: eaque adhuc essent multo minoria, nisi cum his illæ quodammodo æmulari, quæ radios lucis ex illis dispersos occultare suis non valuerunt, sibi necessarium duxissent. Hispania etc. exemplum rursus assertis nostris fidem facit.

(d) Egregie de Monarchia Papali medii ævi, illustris roster dicit Orator ac Philosophus: "Det lilla ljus den tillät at spridas, var den enda lindring man erfor i det onda. Denna magt bibehöll dock den väsendlighaste delen af mörkret, för att befästa sit eget välide. Okunnighet och förvillelse voro både uphof och stöd för det onda i hela deſs vidd. Deſs alshjelende borde deraföre kom-

ultimum locum Philosophicæ, utpote Hierarchis maxime suspectæ atque timendæ, assignat), non injuria refert HEUMANNUS, caussasque addit: vid. Ejus *Consp. Reip. Liter.* C. IV. §. 36, ubi plura hanc rem egregie illustrantia habentur, in primis not. (x). Neque vel consilium, vel omnem laudem scholarum instituendarum Papis aut Clericis tribuere licet. Nota sunt multorum, vel Principum vel Magnatum de hac re merita: ut recentiores silentio transeamus, quis nescit, quantum *Caroli Magni*, *R. Alfredi* etc. curæ debeant literæ? Sæpeque Papæ, nihil ipsi de talibus solliciti, suam auctoritatem immiscendo, hoc tantum egerunt, ut suæ rei nihil inde periculi immineret. Hinc videmus, ut artibus iis ex quibus minus sibi periculi metuendum est (e), ex. gr. Medicinæ, scientiis Mathematicis, Oeconomiæ, Historiæ Naturali,

C 2 stu-

„ma, och har i verket kommit, ifrån uplystare tankesätt”. Vid. Generos. *A ROSENSTEIN Afbandl. om Uplysning*. p. 75. De patrocinio Acad. Parisiensi exhibito cfr. *CREVIER* l. c. p. 343 sqq. & p. 360 sqq. Sed Monachi tamen Papæ cariores erant, & contra Academiam favorem invenerunt. Vid. etiam HEUMANN. l. c. §. 36 pag. 120 sq.

(e) Sic tolerari potuit Poësis & ars Oratoria, modo in laudibus rerum Hierarchiæ inimicarum aut aliis argumentis suspiciolis, non versarentur, nec tela sua contra illam vertere auderent. Neque quidquam per se nocent tyrannidi Paparum artes elegantiores, Pictura, Statuaria, Musica, Architectura etc.: unde facile appareat, cur has

studio Antiquitatum Græcarum, Romanarumque etc. nulla opposuerunt impedimenta; ita Philosophiam contra saniorem, cum Theoreticam, tum Practicam, prudenter vinculis constrinxisse arctissimis: eo, quod a nulla literarum parte plus metuendum sit dominationi cuiunque precariæ iniquæ & impotenti, maxime vero, fanaticismo & superstitioni. Non est itaque mirandum, si hujus lucem Pontifices summo studio ex oculis servorum suorum submotam cupierunt, omnemque contra moverunt lapidem, ut Philosophia Scholastica in Scholis regnaret atque floreret: quam igitur, non tantum in Monasteriis, sed in Academiis quoque plerisque regidum, devotum Papæ obsequium exhibentium, horridam suam formam retinuisse, & strenue contra rationis cultioris impetus adhuc pugnare, constat.

§. V.

suffocare numquam conati sint cum satellitibus suis Pontifices Romani; sed potius soverint & excitaverint, utpote ad splendorem quoque Religionis externum augendum felicissime adhibendas, in qua re salus Ecclesiæ Romanæ plurimum versatur. Quare mirum non est, si magnos ete fautores in Prelatis Ecclesiæ, atque ipsis etiam Pontificibus, inventisse atque in Italia maximi adhuc fieri, reperiantur.

(f) Nec tamen illis omnibus plena permissa fuit libertas. Quis enim turpia illa anathemata ignorat, quibus contra Astronomos motum Telluris circa Solem afferentes, saevierunt Papæ? Pudetque dicere, nostro adhuc Seculo aperte mentiri de hac re coactos esse Astronomos Italos, Monachos, & in primis Jesuitas: exemplo possunt esse Dni. LE SEUR & JACQUIER, qui in suis ad NEWTONI *Principia Philosophiae Naturalis Mathematica* Commentariis, se eandem

§. V.

Deinde negare haud licet, amorem literarum ita
animos quorundam Pontificum cepisse, ut contra ve-
ras dominationis suæ rationes, nimis illis indulserint.
In primis hoc facilius contingere potuit, antequam
molesta ipsos docuisset experientia, quantam cladem
auctoritati suæ imperioque, illas fovendo, ipsi paravis-
sent. Itaque post exortam Religionis Reformatio-
nen, longe diligentiores severioresque in bonas li-
teras opprimendas, quam ante illud inflictum sibi vul-
nus, Papas Romanos curam adhibuisse, Jesuitarum
in primis industria adjutos, in confessu est. Unde lite-
rarum lucem in Lusitania, Hispania, Belgio, multis
Italiæ & Germaniæ locis etc. post medium seculi XVI
vehementer decrevisse, nemo nescit. Per restauratio-
nen Literaturæ veteris classicæ, ingeniumque huma-
num ejus studio excitatum & exercitatum, plura
menti indies speculationum & meditationum argumen-
ta fese obtulerunt: cumque semel impetus animi,
quasi longius prospiciendi, inde natus esset, difficile
fuit illum intra præscriptos continere limites. Felic-
ci igitur fortuna contigit, ut Hierarchæ eventum
studii sui, quod ad Græcas Latinasque literas excitan-
das contulerunt, ipsi non præviderent: fane enim libe-
rali-

ac Patres (idiotas, vel harum rerum plane ignaros con-
tra saniorum omnium Mathematicorum consensum,) de hac
quæstione fovere sententiam, asseverant. Neque Scientia
Physica, utpote superstitioni minus favens, de plena liber-
tate sibi ubique gratulari potest.

ralitatem suam multi cohibuerint, si præsentire vel
suspici potuerint, fundamenta potentiae suæ, quam
omnis periculi putabant expertem, iis quassatum iri,
lucemque illis promovendis diffusam, hominibus au-
daciæ addituram res atque jura examinandi, quæ
diu sacra adeo habuerant, ut de iis vel dubia propo-
nere, vel diquisitionem instituere nefas, omnino du-
cerent.